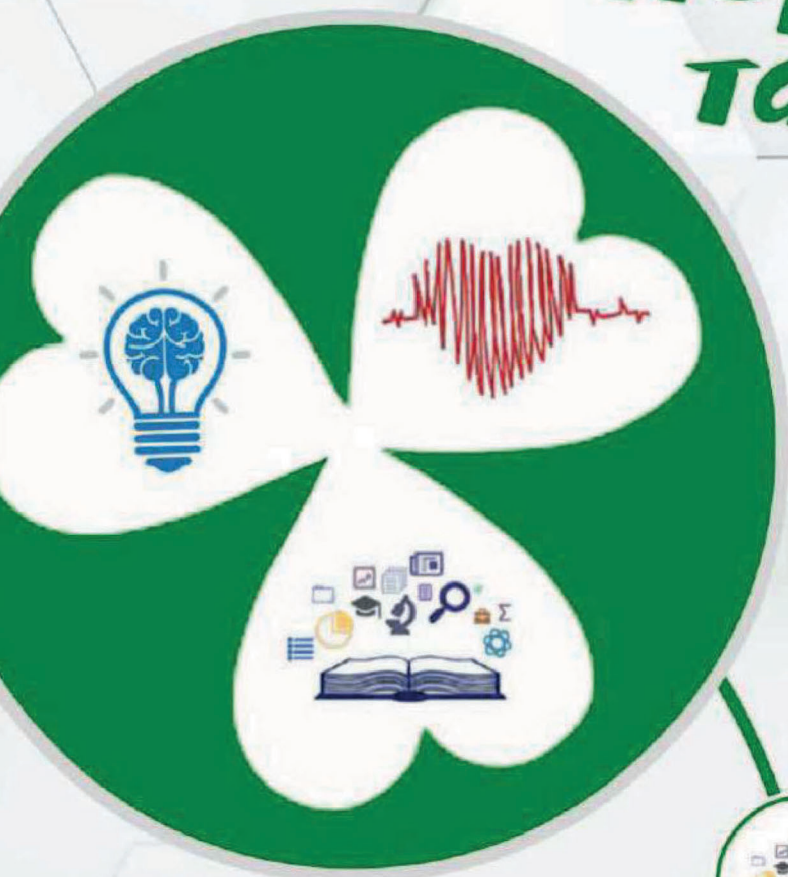

Наукові перспективи
Видавнича група

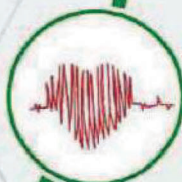
Перспективи та інновації науки

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

СЕРІЯ "МЕДИЦИНА"

№7(41)2024

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Громадська організація «Християнська академія педагогічних наук України»

Громадська організація «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з
духовно-морального виховання»

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва",
Центру дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 7(41) 2024

Київ – 2024

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Luhansk State Medical University

Public scientific organization "System of healthy longevity in the metropolis"

Public organization "Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

Public organization "All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of
Spiritual and Moral Education"

*with the assistance of the KNP "Clinical Hospital No. 15 of the Podilsky District of Kyiv",
Nutrition Center of Natalia Kalinovska*

"Prospects and innovations of science"

(Series "Pedagogy", Series "Psychology", Series "Medicine")

Issue № 7(41) 2024

Kiev – 2024

ISSN 2786-4952 Online

УДК 001.32:1/3](477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7\(41\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7(41))

«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»):
журнал. 2024. № 7(41) 2024. С.1215

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021
№ 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023
№ 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222**

**Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів
наук з державного управління» (Рішення від 16.07.2024, № 5/7-24)**

*Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології
Наталії Калиновської.*

Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку медицини, психології, педагогіки та. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

Заступник головного редактора: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна);

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

1. Бабова Ірина Костянтинівна - доктор медичних наук, професор, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації, ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського" (Одеса, Україна)
2. Бабчук Олена Григоріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
3. Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
4. Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
5. Бартенева Ірина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
6. Біляковська Ольга Орестівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
7. Вадзюк Степан Нестерович - доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного університету імені І.Я. Горбачевського України (Тернопіль, Україна)
8. Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташіца в Пілі (м. Піла, Польща)
9. Гвоздзьєв Сильвія — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)
10. Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

11. Гречановська Олена Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету (Вінниця, Україна)
12. Гудзь Наталя Іванівна - доктор фармацевтичних наук, професор, ад'юкт кафедри фармації і екологічної хімії Опольського університету, доцент кафедри технології ліків та біофармації Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (Львів, Україна)
13. Гуменникова Тамара Рудольфівна — доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
14. Дерстуганова Наталя Вікторівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету (Запоріжжя, Україна)
15. Долгова Олена Миколаївна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
16. Журавльова Лариса Петрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна)
17. Заячківська Оксана Василівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
18. Інжисевська Леся Анатоліївна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
19. Ічанська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
20. Кардаш Оксана Любомирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматизації, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
21. Коваленко Олена Михайлівна - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
22. Коваль Галина Миколаївна - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри мікробіології, вірусології, епідеміології з курсом інфекційних хвороб Ужгородського національного університету (Ужгород, Україна)
23. Ковальчук Анна Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053 Психологія Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
24. Корильчук Неоніла Іванівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
25. Корнієнко Петро Сергійович - доктор юридичних наук, доцент, адвокат, заступник першого проректора по роботі з коледжами, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна)
26. Кравчук Володимир Миколайович, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
27. Кравчук Людмила Степанівна - кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», завідувач кафедрою фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна» (Хмельницький, Україна)
28. Крайник Григорій Сергійович - кандидат юридичних наук, доцент, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, Україна)
29. Левков Анатолій Анатолійович - кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна)
30. Лігоцький Анатолій Олексійович — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна)
31. Лисенко Дмитро Андрійович - кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 Вінницького національного медичного університету (Вінниця, Україна)
32. Лич (Назарук) Оксана Миколаївна - доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
33. Макаренко Олександр Миколайович — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
34. Мальцев Дмитро Валерійович кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна)
35. Марушева Олександра Анатоліївна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (м. Київ, Україна)
36. Мельник Володимир Степанович — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна)
37. Мігенько Богдан Орестович – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
38. Мігенько Людмила Михайлівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
39. Мідельський Сергій Людвігович – професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан)
40. Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
41. Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
42. Мочалов Юрій Олександрович - доктор медичних наук, професор, професор кафедри хірургічної стоматології та клінічних дисциплін ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)
43. Нікульчев Микола Олександрович – доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри філософії НУ «ОМА» (Одеса, Одеська область, Україна)
44. Олійник Світлана Валентинівна - кандидат фармацевтичних наук, доцент, доцент кафедри аптечної технології ліків Національного фармацевтичного університету (Україна)
45. Помиткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України (Київ, Україна)
46. Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
47. Попель Оксана Василівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземної філології Одеського національного технологічного університету (Одеса, Україна)
48. Приходькіна Наталя Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
49. Прокоф'єва Марина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
50. Сирник Ярослав - доцент кафедри антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)
51. Трушкіна Наталя Валеріївна - кандидат економічних наук, член-кореспондент Академії економічних наук України, дійсний член Центру українсько-європейського наукового співробітництва, старший науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України (Київ, Україна)
52. Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
53. Філіппова Лариса Валеріївна – доктор педагогічних наук, кандидат хімічних наук, доцент, доцент закладу вищої освіти кафедри медичної біохімії та молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О.Богомольця, (Київ, Україна)
54. Хохліна Олена Петрівна — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
55. Чаусова Тетяна Володимирівна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
56. Черська Марія Сергіївна - доктор медичних наук, завідувачка консультативно-діагностичним відділенням Державної Установи «Інститут ендокринології та обміну речовин НАМН України» (Київ, Україна)
57. Чумак Оксана Володимирівна - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
58. Шевченко Валерія Геннадіївна - кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургії #2 Одеського національного медичного університету (Одеса, Україна)
59. Яковичка Лада Савелівна — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Педагогіка»

Gubareva O.S., Herasymchuk T.V., Yelyzaveta M.V. <i>HOW TO SUPPORT STUDENTS DURING THE WAR</i>	16
Makhovych I.A. <i>GAMIFICATION: INDIVIDUALIZED LEARNING AIMED AT ENHANCING MOTIVATION AMONG COMPUTER SCIENCE STUDENTS IN THE ENGLISH LANGUAGE CLASSROOM</i>	26
Roskvas I.A. <i>DEVELOPING FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF FUTURE VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS IN THE BENELUX COUNTRIES: GENERAL ASPECTS</i>	50
Sladkykh I.A. <i>PEDAGOGICAL COUNSELING OF FOREIGN STUDENTS IN ONLINE LEARNING: MENTAL PARTICULARITIES</i>	59
Антипенко Н.В., Дзевицька Л.С., Клевака Л.П. <i>ФОРМУВАННЯ МЕТА SKILLS У СТУДЕНТІВ ЗВО: ВПЛИВ НА АКАДЕМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА КАР'ЄРНИЙ РОЗВИТОК</i>	72
Бенера В.Є. <i>ПРОЕКТУВАННЯ ПЕРСОНАЛЬНОГО ПОРТФОЛІО ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТЬЮТОРСЬКИХ ПРАКТИК ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НА ПРАКТИЦІ У РОБОТІ З СТАРШОКЛАСНИКАМИ</i>	84
Беринець В.В. <i>СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МУШИНСЬКОГО МАЛЯРСЬКОГО ОСЕРЕДКУ: ТВОРЧІСТЬ МАЙСТРА ІКОН ІЗ ЦЕРКВИ АРХАНГЕЛА МИХАІЛА З ЧЕРТІЖНОГО</i>	97
Бесседін П.В. <i>СУТЬ ТА СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ</i>	108
Ван Цян, Васюк О. <i>СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ КНР</i>	119

Василиків І.Б. <i>ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЇЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ</i>	133
Гаврилов І.С. <i>ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ВИКЛАДАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН: АДАПТАЦІЯ ПІД НОВІ РЕАЛІЇ</i>	141
Герасимчук В.П. <i>ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ</i>	148
Герасимчук В.П. <i>ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ВЧЕННЯ ПРО ЕЛЕКТРИКУ ТА МАГНЕТИЗМ (ПРИ ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ. ТЕХНІЧНОЇ МЕХАНІКИ)</i>	163
Горбацьо І.І. <i>КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОГО СУПРОВОДУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО КЛАСТЕРУ</i>	176
Горячева К.С., Тітомир Ю.К. <i>АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ</i>	187
Гук Р.А., Джавадова Наргіз Асіф-кизи, Денисюк Ю.А. <i>ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ</i>	197
Гусак Л.Є., Чжоу Хунсюань <i>СОЦІОКУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: КОМПОНЕНТИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СТУДЕНТІВ</i>	209
Йолкіна Л.В., Бут О.М. <i>ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ</i>	222
Каплінський В.В. <i>НАУКОВЦІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ ПРО ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ</i>	233
Князян М.О., Телецька Т.В., Богуславський С.С. <i>ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ЯК БАЗИСНОГО КОМПОНЕНТА ГОТОВНОСТІ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ</i>	245

- Коблик В.О.** 254
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТІ: МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ТА ЗАСОБІВ В НАУКОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ
- Коблик В.О.** 262
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО
- Козяр М.М., Козловський Ю.М., Білик О.С., Стечкевич Л.К.** 272
ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ОСВІТИ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
- Комарницька Л.І., Матурін Ю.П.** 283
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СИСТЕМ ЛІНІЙНИХ РІВНЯНЬ З ПАРАМЕТРОМ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ШКОЛЯРІВ ТА СТУДЕНТІВ ДО МАТЕМАТИЧНИХ ОЛІМПІАД
- Костючик А.Л.** 292
АНАЛІЗ ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ І ТЕХНОЛОГІЇ ВЕДЕННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
- Котик Л.І.** 303
ВИВЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ У КУРСІ «ГЕОГРАФІЯ»
- Куліш І.М., Зінченко А.В.** 317
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАВИЧКИ КОНСТРУЮВАННЯ ЗНАНЬ ЯК НЕОБХІДНОЇ НАВИЧКИ 21-го СТОЛІТТЯ У СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
- Лупаренко С.Є.** 328
ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПОДОЛАННЯ ДИТЯЧОЇ БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ ТА ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ (1920-1940 РР.)
- Марущак Є.М.** 342
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ Й ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТ. – ПОЧАТОК ХХ СТ.)
- Матковський А.О.** 355
ІННОВАТИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
- Мірошніченко В.І.** 367
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ЗАСАДАХ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ

Мірошніченко В.І., Грубі Т.В. <i>ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВІЙСЬКОВОМУ ЛІЦЕЇ</i>	377
Мойко О.С. <i>МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ</i>	389
Пабат М.А., Поченюк Я.В. <i>СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ</i>	401
Паламар І.І. <i>МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР ФЕНОМЕНУ «ПІДПРИСМНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»</i>	412
Пантюк Т.І., Невмержицька О.В. <i>МЕТОДИ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАС- НИКІВ: ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ</i>	422
Пермінова Л.А., Частник О.С., Діомідова Н.Ю. <i>ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ І АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ</i>	431
Пічурін В.В. <i>ЗАГАЛЬНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОР- МУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗРОБКИ КОНЦЕПЦІЙ І ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ</i>	443
Повідайчик О.С., Байбакова О.О., Бабинець М.М. <i>ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО СПІЛКУВАННЯ В ПОЛІКУЛЬ- ТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД</i>	455
Прима В.В., Лазарчук О.А., Турчин В.В. <i>ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН (ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ)</i>	468
Прокопів Л.М., Сидорук О.М., Василюшин Н.Б., Сидорук Т.Я. <i>ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРА ПРАВА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ</i>	476
Романов І.І. <i>ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В ЗВО МВС УКРАЇНИ</i>	487

- Сердюк Н.Ю.** 497
ГРАМАТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: АЛГОРИТМІЗАЦІЯ ЯК НОВИЙ ПІДХІД ДО МИСЛЕННЯ ТА НАВЧАННЯ
- Скібіна О.В.** 509
ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ
- Тесцова О.О.** 520
ІНТЕГРАЦІЯ МОВНИХ НАВИЧОК І СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-СПОРТСМЕНІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИКИ
- Чернуха Н.М., Васильєва-Халатникова М.О., Співак Я.О., Брусенко А.С.** 530
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ
- Шелехова Т.В., Пишка О.П., Ганчева К.М., Дуб І.М., Григор'єва Л.В.** 538
ОЗДОРОВЧА АЕРОБІКА ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ
- Шустик І.С.** 551
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР У ФАХОВИХ КОЛЕДЖАХ

СЕРІЯ «Психологія»

- Kokiel Andrzej, Kostenko D.V., Biliakovska O.O.** 562
THE PSYCHOLOGY OF COLOUR IN ADVERTISING: HOW COLOURS INFLUENCE CONSUMERS' EMOTIONS AND DECISIONS
- Yalanska S.P., Kononova M.M., Anushkevych V.I., Danko S.V.** 572
FEATURES OF STRESS RESISTANCE AND COPING STRATEGIES OF PSYCHOLOGY STUDENTS
- Балабанова Л.М., Власов В.Г., Вольнова Л.М.** 588
ЕФЕКТИВНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ПІСЛЯ ТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ ТА ПІДХОДІВ
- Бочелюк В.Й., Панов М.С., Турубарова А.В.** 601
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ
- Буряк О.Я.** 618
МОЖЛИВОСТІ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ У ПОСИЛЕННІ ОСОБИСТІСНИХ РЕСУРСІВ КЛІЄНТА: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

Василик О.М. <i>ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ «SOFT POWER» («М'ЯКА СИЛА») У ПСИХОЛОГІЇ</i>	627
Вірна Ж.П., Марчук Р.П. <i>СМИСЛОВИЙ КОНФЛІКТ МОЛОДОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ДОВІРА, ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ГІДНІСТЬ</i>	643
Вовченко О.А. <i>ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГІВ В СПЕЦІАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ЗА УМОВ ВОЄННОГО ЧАСУ</i>	658
Волинець Н.В., Мамаєва І.Ю. <i>ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЖІНКАМИ ЖИТТЄВОЇ КРИЗИ В СЕРЕДНЬОМУ ВІЦІ</i>	671
Ганаба С.О., Марченко Б.В. <i>ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ</i>	686
Ганган Ю., Асєєва Ю.О. <i>ФАБІНГ ТА ВІДЧУТТЯ САМОТНОСТІ У МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ</i>	697
Гладкий Ю.Д. <i>ПОВЕДІНКА СПОЖИВАЧА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ</i>	708
Горчаков К.Р. <i>ПСИХОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА</i>	717
Єфіменко І.В. <i>ЕТИКА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ</i>	731
Кирилова О.О., Старенький В.П., Золотарьова Т.Г. <i>СИСТЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НА ЕТАПІ ПРОМЕНЕВОЇ ТЕРАПІЇ В ОНКОЛОГІЧНОМУ ЗАКЛАДІ У ХАРКОВІ ПІД ЧАС В ІЙСЬКО- ВОГО СТАНУ</i>	739
Кобець І.В. <i>ПІДСВІДОМІ КОМПЛЕКСИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНИХ ЗМІН</i>	755
Ковиліна В.Г., Буцай І.П. <i>РУХОВА АКТИВНІСТЬ В СИСТЕМІ ПСИХІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДОШКІЛЬНИКА</i>	769

- Корват Л.В., Борисенко Л.Л.** 778
*ЗВ'ЯЗОК НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ТА НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ
СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ*
- Кременчуцька М.К., Акоюн А.Б., Сокур С.Е.** 788
*ЗАЛУЧЕНІСТЬ У СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ
ОСОБИСТОСТІ*
- Милославська О.В., Богдановський С.О., Овдієнко В.М.** 799
*ОСОБЛИВОСТІ ДОЛАЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЖИТТЄЗДАТНОСТІ У
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ*
- Палько Т.В.** 808
*ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТОВАНOSTІ НА СУЇЦИДАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ
ПІДЛІТКІВ*
- Панкова Г.Ш.** 824
ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ У ДОРΟΣЛИХ
- Петрик Р.О., Кравченко В.В.** 836
*ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ АДАПТАЦІЙНИХ
МОЖЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ*
- Помиткіна Л.В., Мельник Н.І., Ковтун О.В., Кокарєва А.М.** 848
*ДИНАМІКА ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ
ВІЙНИ: СУБ'ЄКТИВНИЙ ВИБІР І ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ*
- Проноза-Стеблюк К.В.** 859
*ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ВПЛИВУ
НА ПАЦІЄНТІВ З ПОСТКОНТУЗІЙНИМ СИНДРОМОМ, ШЛЯХОМ
ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОРИЧНИХ АСОЦІАТИВНИХ КАРТ «КПС»*
- Сауков Т.О.** 866
*ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ*
- Сафін О.Д.** 876
*СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПОСТТРАВМАТИЧНОГО
ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ОСІБ ІЗ ФІЗИЧНИМИ ТРАВМАМИ
ВНАСЛІДОК ВІЙНИ*
- Севост'янов П.О., Клімушев В.В., Клімушева Г.С.** 887
*ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ПСИХОЛОГІЧНОМУ
НАВЧАННІ ТА ТРЕНУВАННІ: АНАЛІЗ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ТА
ІНТЕРАКТИВНИХ ВЕБ-СЕРВІСІВ*

УДК 159.96

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7\(41\)-601-617](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7(41)-601-617)

Бочелюк Віталій Йосипович доктор психологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри психології та соціальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, 69017, тел.: (066) 292-43-47, <https://orcid.org/0000-0001-8727-3818>

Панов Микита Сергійович доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, 69017, тел.: (050) 936-10-29, <https://orcid.org/0000-0002-5085-8895>

Турубарова Анастасія Володимирівна кандидат психологічних наук, доцент, декан факультету спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, 69017, тел.: (099) 054-72-89, <https://orcid.org/0000-0002-4806-4519>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Анотація. На основі наукових постулатів юридичної психології як наукової галузі надається загальний аналіз її розвитку в історії людства. Широко представлено зміст, предмет, об'єкт, систему, методи та методику юридичної психології як науки – з одного боку, і як навчальної дисципліни у освітньому закладі – з іншого боку.

Особливе місце у статті приділено теоретико-методологічним напрямкам, основам та особливостям викладання юридичної психології як навчального предмету у вищих навчальних закладах України.

Показано важливу роль штатного психолога, який має знання у правовій та законодавчій сферах, для діяльності різних установ та організацій правового (юридичного), правоохоронного, держаного та недержавного спрямувань.

Обґрунтовано необхідність наявності твердих знань з різних галузей психологічної науки у юристів, а також глибоких, різносторонніх професійних знань у психологів, які планують пов'язати свою діяльність з правоохоронними органами, з органами держаної влади чи управління, пенітенціарною системою, з наукою чи педагогікою.

Визначено головні програмні напрямки викладання юридичної психології як дисципліни у вищих навчальних закладах України – у юридичних, педагогічних вишах, на філософських факультетах тощо.

Обґрунтуванням змісту завдань, предмету, об'єкту, методології та методики юридичної психології, показом системних компонентів юридичної психології, ця галузь психології та навчальна дисципліна представлені не лише з позицій її застосування в якості науки й професійної психології до юридичних питань і проблем, а й з позицій освітньої практики, тобто з точки зору самих здобувачів вищої освіти, викладачів цієї дисципліни, методистів та науковців, що працюють у закладах вищої освіти. Надається короткий опис і наводяться конкретні приклади форм, методів та методик викладання юридичної психології, її теоретичним основам та різноманітним практикам.

У статті надані окремі пропозиції щодо вдосконалення певних моментів у викладанні юридичної психології, показано наявні недоліки й прогалини, що мають місце в освітній системі підготовки майбутніх психологів при опануванні програми з юридичної психології. На конкретних прикладах показуються позитивні напрацювання та досягнення у навчанні студентів, майбутніх психологів, дисципліні «Юридична психологія».

Ключові слова: наука, юридична психологія, навчальна дисципліна, професійний психолог, студенти, юрист, правоохоронна сфера, професія, знання, напрямки навчання, теорія, практика, форми, методи, методологія, завдання, тренінг.

Bocheliuk Vitalii Yosypovych Full Doctor in Psychology, Professor, Honored Education Worker of Ukraine, Head of the Psychology and Social Work Department of Municipal Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy» of Zaporizhzhia Regional Council, Naukovoho mistechka St., 59, Zaporizhzhya, 69017, tel.: (066) 292-43-47, <https://orcid.org/0000-0001-8727-3818>

Panov Mykyta Serhiyovych, Full Doctor in Psychology, Assistant Professor, Head of the Department of Special Education, Municipal Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy» of Zaporizhzhia Regional Council, Naukovoho mistechka St., 59, Zaporizhzhya, 69017, tel.: (050) 936-10-29, <https://orcid.org/0000-0002-5085-8895>

Turubarova Anastasiia Volodymyrivna PhD in Psychology, Assistant Professor, Dean of the Faculty of Special Education, Social and Humanitarian Sciences, Municipal Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy» of Zaporizhzhia Regional Council, Naukovoho mistechka St., 59, Zaporizhzhya, 69017, tel.: (099) 054-72-89, <https://orcid.org/0000-0002-4806-4519>

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES OF LEGAL PSYCHOLOGY IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

Abstract. Abstract: This paper offers a comprehensive analysis of the evolution of legal psychology throughout human history, drawing upon established scientific tenets in the field. It delves into the fundamental aspects such as content, subject, object, system, methods, and methodology of legal psychology both as a scientific discipline and an educational subject in academic settings. Special emphasis is placed on elucidating the theoretical frameworks, methodological orientations, and distinctive characteristics of teaching legal psychology in higher education institutions in Ukraine.

Furthermore, the significance of a proficient psychologist, equipped with expertise in legal and legislative domains, is underscored for the effective functioning of diverse legal, law enforcement, governmental, and non-governmental entities. It highlights the imperative for legal professionals to possess a profound understanding of various realms of psychological science, while stressing the necessity for psychologists intending to venture into law enforcement agencies, governmental bodies, penitentiary systems, academia, or pedagogy to acquire extensive and diverse expertise.

By substantiating the content of the tasks, subject, object, methodology and methods of legal psychology, showing the system components of legal psychology, this field of psychology and educational discipline is presented not only from the standpoint of its application as a science and professional psychology to legal issues and problems, but also from positions of educational practice, from the point of view of higher education students themselves, teachers of this discipline, methodologists and scientists working in higher education institutions. The study identifies the primary curricular domains for imparting legal psychology education within Ukrainian universities, spanning across law faculties, pedagogical institutions, and philosophy departments. It furnishes a succinct overview, along with specific examples, of the instructional forms, methodologies, and techniques employed in teaching legal psychology, elucidating its theoretical underpinnings and practical applications.

Moreover, the article puts forth recommendations for enhancing specific facets of legal psychology education, pinpointing prevalent deficiencies and gaps within the educational framework for grooming prospective psychologists in mastering the legal psychology curriculum. Concrete illustrations are provided to showcase positive advancements and accomplishments in nurturing students and aspiring psychologists in the domain of legal psychology.

Keywords: science, legal psychology, educational discipline, professional psychologist, students, lawyer, law enforcement sector, profession, knowledge, study areas, theory, practice, instructional forms, methods, methodologies, training objectives.

Постановка проблеми. Дослідники юридичної психології як науки вважають цю дисципліну порівняно новою [2], [5], [6], [8]. Спроби вирішення задач юриспруденції з допомогою психології сягають у XVIII століття. Пізніше, протягом XIX – першої чверті XX століть, в Австрії (Г. Гросс), у Німеччині (В. Вундт, Г. Еббінгауз, В. Штерн), у Швейцарії (Е. Клапаред, який і ввів до наукового обігу термін «юридична психологія»), в Італії (Р. Гарофало, Ч. Ломброзо, Е. Феррі), у Франції (А. Біне, Т. Рібо), у Великій Британії (У. Макдугалл), у США (Г. Мюнстерберг, Е. Росс), в Російській імперії та СРСР (М. Хом'яков, В. Бехтерев) йшли процеси зародження та подальшого розвитку кримінальної, а згодом – судової та юридичної психології. Протягом 40–70-х рр. XX століття вагомий внесок у розвиток юридичної психології здійснили українці М. Костицький, У. Шепитько, В. Коновалова, В. Медведєв та інші.

З останніх десятирічь XX століття і по наш час українські та зарубіжні дослідники юридичної психології як об'єкта наукових знань та як окремої навчальної дисципліни перманентно намагаються інтегрувати знання психології та юриспруденції, додаючи сюди й досвід соціальних дисциплін, філософії, біології, медицини й психіатрії, програмування та військової справи. Останніми роками набувають особливих темпів розвитку різноманітні напрямки психолого-юридичних знань та їхні дослідження в галузі правової, кримінальної, слідчо-оперативної, судової, пенітенціарної психології. Також активно почали розвиватись і такі напрями юридичної психології, як психологія кіберзлочинності, психологія юридичної праці, психологія правовідносин у підприємстві, військово-юридична психологія та інші її підгалузі.

Юридична психологія (у подальшому можливе скорочення – ЮП) як наукова дисципліна містить в собі і теоретико-методологічний розділ, що включає предмет, об'єкт, систему ЮП, її цілі та завдання, значення, місце в системі наукових знань, методологію і методи пізнання, історію та перспективи розвитку ЮП як науки та в якості навчальної дисципліни. Даний розділ тривалі роки був прерогативою наукової діяльності, але на сьогодні вимагає подальшого розвитку свого освітньо-виховного та практичного компоненту.

Зазначимо, що і в мирні часи, і, особливо, під час війни, яка триває в Україні, пересічні громадяни, військові, підприємці, програмісти-фрілансери, правоохоронні органи, державні та недержавні установи мають проблеми, які складно вирішити без допомоги людини з професійною освітою психолога, який, до того ж, був би обізнаним у сфері права, законотворчості тощо. Наразі в системі правоохоронних органів, не дивлячись на те, що їх працівники теж обізнані у проблемах людської психології, постає потреба мати свого штатного психолога.

Відповідальність за якісну підготовку таких психологів лежить сьогодні на науковцях, які створюють програми, пишуть підручники й наукову літера-

туру з дисципліни «юридична психологія», на викладачах тих навчальних закладів, які готують майбутніх психологів, викладаючи предмет ЮП і залучаючи до передачі своїх знань різноманітний арсенал теоретико-методологічних підходів у професійній підготовці майбутніх психологів, котрим доведеться мати справу із правоохоронною діяльністю також.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розділ психології, предметом якого є психологічні особливості діяльності, що пов'язана із правом, тобто юридична психологія, абсолютно заслужено набуває популярності та отримує подальший розвиток в наш час Зарубіжними та українськими науковцями, психологами-практиками останніми десятиліттями написана різноманітна наукова та навчальна література, монографії, наукові статті та практикуми із названої галузі. Варті уваги до себе навчальні посібники авторства В. Бочелюка [2], Г. Мухіної [6], І. Озерського [7], А. Кепардіса [15], деяких інших науковців.

Питання психологічної підготовки студентів правових спеціальностей, перепідготовки і підвищення психологічної сторони кваліфікації діючих юристів різних напрямків – адвокатів, суддів, прокурорів, нотаріусів, слідчих, дипломатів, юрист-консультантів, військових, держслужбовців тощо – теж неодноразово підіймали у своїх працях знавці юридичної психології [1], [3], [4], [10], [17]. Професорка психології та права в університеті штату Іллінойс (США) Дж. Роббенольт присвятила декілька своїх робіт емоційній сфері діяльності адвокатів, держслужбовців, присяжних засідателів, акцентувавши увагу на особливостях поведінки та емоцій працівників правоохоронних органів, вмінню керувати своїми емоціями та впливати на стан клієнтів [16], [17]. Особливостям роботи правоохоронців та військових під час воєнного стану присвячені опубліковані у наукових виданнях статті М. Буданової [3], І. Дехтяренко [4], В. Едкінса [14].

Теоретико-методологічним проблемам підготовки у навчальних закладах психологів-професіоналів, які б мали пізнання і в галузі законодавчої та правоохоронної сфері, на жаль, не приділяється достатньої уваги. Російський знавець юриспруденції та психології В. Черненілов у своїх роботах багато і, в якійсь мірі, високопарно писав про «цивілізаційну місію юридичної психології» у справі «всебічного формування гармонійної особистості юриста і психолога» [10]. Задачі філософської та педагогічної сторони теоретико-методологічного розділу юридичної психології ставлять у своїх статтях М. Костицький [5], В. Шепітько [11], вже згадані вище А. Карадліс, І. Озерський, Дж. Роббенольт.

Але найбільший внесок у справу розв'язання теоретико-методологічних проблем підготовки майбутніх психологів у процесі опанування навчальною дисципліною «юридична психологія» вкладають викладачі навчальних закладів, автори програм, практикумів, різного роду семінарських занять і практичних курсів [9], [11].

Мета статті. Показати та проаналізувати основні складові теоретико-методологічного розділу юридичної психології як навчальної дисципліни у

вищих навчальних закладах України. Визначити та теоретично обґрунтувати фактори, які сприяють якісному навчанню майбутніх психологів по спеціальності «юридична психологія». Підсумувати позитивний досвід, показати прогалини, що мають місце в освітній системі підготовки студентів при опануванні програми з юридичної психології.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття «юридична психологія» у науковому світі практично ніколи не викликало будь яких серйозних дискусій. Світова наукова спільнота однозначна у тому, що юридична психологія як галузь психологічної науки покликана вивчати закономірності та механізми психічної діяльності людей у сфері відносин, що регулюються правом [5], [7], [12]. В якості навчальної дисципліни ЮП вивчає психологію правових процесів у їх цілісності, де поєднуються психологічні та юридичні аспекти і де, за словами Девіда Кантера, «виділяються юридична й психологічна підсистеми, що перебувають у динаміці, розвитку та нерозривному зв'язку» [13]. ЮП – це, безумовно, ще й самостійна, розрахована на повсякденне практичне використання, прикладна галузь науки, спрямована на вирішення реальних практичних задач та «вивчення індивідуальних особливостей, зумовлених специфікою певної діяльності» [8, с. 23].

Знання з людської психології (загальної, вікової, соціальної, медичної, педагогічної, військової, патопсихології та, звичайно ж, юридичної психології) є вкрай важливими для юристів будь якої спеціальності. Зі студентської лави майбутнім юристам пояснюють важливість правильного застосування психологічних знань, що у подальшому дозволить правознавцю ефективно переконувати, знаходити вихід з проблемних ситуацій, зберігати свій професійний імідж. Також психологія допоможе юристу краще розуміти механізми правосуддя, досягти високих професійних результатів, гідно представляти інтереси своїх клієнтів. Починаючи з перших лекцій та семінарів у навчальних закладах, де вивчається ЮП як предмет, викладачі намагаються мотивувати студентів-першокурсників на усвідомлене вивчення психології, пояснюючи причини її важливості для роботи юриста будь-якого напрямку. Серед головних причин, що мають спонукати студентів поглиблено вивчати психологію, юристи та професійні психологи називають наступні:

- знання психології сприяє кращому розумінню юристом мотивів дій клієнтів, підсудних, підзахисних, свідків що є важливим при розробці стратегії захисту та підготовки до судового процесу;
- юристи з глибоким знанням психології зможуть краще аналізувати та передбачати поведінку своїх опонентів, розробляти ефективні аргументи та докази;
- психологічні знання та практика різних методів управління стресом та емоціями допоможе юристам зберігати спокій та ефективно працювати в умовах високої напруги, оскільки юридична професія пов'язана з великою кількістю стресових ситуацій;

– психологія має допомогти майбутнім юристам краще розуміти, як керувати собою та відновлюватись після складних робочих днів, адже психологічні аспекти займаної посади також можуть вплинути на самопочуття та благополуччя юристів [1], [2], [7].

Отже, починаючи своє навчання у юридичному виші, молоді люди мають зрозуміти, що знання психології не лише корисні для майбутньої професії юристів, але є конче необхідним елементом для ефективної та успішної практики у цій галузі.

Але чим далі, тим більше, працівники різних сфер юридичної, правоохоронної діяльності вимагають під час повсякденної роботи наявності поруч із собою професійних психологів, які мають досконалі знання з юридичної психології, інших її галузей. Тож наразі і в Україні, і в інших державах світу, при юридичних, педагогічних, медичних навчальних закладах, а також при філософських та суспільствознавчих факультетах готують психологів для роботи у правоохоронних органах та установах. Вищі навчальні заклади України пропонують учням магістратури перелік можливого працевлаштування та подальше навчання згідно класифікатора професій України. Випускники, що здобули професію юридичного психолога, можуть працювати і вихователями виправно-трудового закладу, і бути вищою посадовою особою громадських організацій; можуть працювати інспектором, фахівцем соціальної служби або пенітенціарної системи; можуть бути науковим консультантом Президента України, науковим співробітником з питань психології та/чи кримінології; працювати у центрі психологічного забезпечення, офісним службовцем недержавної юридичної установи, помічником оперуповноваженого або приватного детектива чи слідчого, психологом у різних установах та організаціях [9].

На сьогодні юридичні психологи виконують роботу у слідчих відділах, у відділах дізнання, при адвокатських конторах; працюють психологами-експертами в органах внутрішніх справ, у центрах правового забезпечення, у закладах соціально-правового захисту населення, у пенітенціарній службі, в системі правової освіти тощо. Все частіше таких спеціалістів стали залучати до роботи до органів військового управління України (в числі яких і територіальні центри комплектування та соціальної підтримки), до військових частин та добровольчих батальйонів.

Визначаючи обсяг компетентностей та основні задачі психолога у сфері правоохоронної діяльності, вітчизняна навчальна та довідникова література з юридичної психології говорить: «Юридичний психолог – це практикуючий фахівець, який здатен до розв'язання та вирішення проблем, пов'язаних з психологією відносин у різних сферах життя людини та функцій держави, що складаються з правозастосувальної, правовиконавчої та правозахисної діяльності» [8].

Абітурієнти навчальних закладів вже перед здачею документів до вишу мають чітко усвідомлювати, що завданнями майбутнього юридичного

психолога є забезпечення психологічного супроводу взаємовідносин учасників кримінального, цивільного та адміністративного процесів, необхідність мотивування, стимулювання діяльності суддів, адвокатів, інших правоохоронців, управлінців і посадовців, населення громади у забезпеченні правопорядку [6]. [7]. Здійснення психологічної експертизи законодавчих актів, перевірка правдивості написання психолого-педагогічних характеристик малолітнім правопорушникам, обробка результатів поліграфічної експертизи, різноманітних тестів – також являються водночас і задачами, і правом юридичного психолога, який до всього вищесказаного має ще й сприяти створенню позитивного мікроклімату в установі, у якій працює, проводити роботу по створенню та вдосконаленню системи професійного відбору працівників правоохоронних органів, забезпечувати психологічну сторону їхньої професійної підготовки, займатись профілактикою професійного вигорання.

Юридична психологія як навчальна дисципліна, що викладається у вищих навчальних закладах, спрямована на вивчення психологічних моментів, пов'язаних із застосуванням правових норм та з участю у правовій діяльності. Зазвичай ЮП вивчають не тільки майбутні юристи та психологи. Дана дисципліна викладається й економістам, управлінцям, педагогам, військовим, філософам. Звичайно ж, особливу увагу цій галузі психології приділяється в освітніх закладах правоохоронного напрямку.

Відомий український психолог В. Бочелюк, який став автором чисельних наукових праць та навчальних посібників з ЮП, як і багато інших українських дослідників, вважає основною її *метою* як навчальної дисципліни у закладах вищої освіти (ЗВО) України «опанування навичками використовувати набутих знань у практичній діяльності психолога в межах правоохоронної та правотворчої діяльності» [2]. Завдання ЮП при навчанні українських студентів у закладах освіти В. Бочелюк, Н. Бобченко вбачають у «формуванні усвідомлення щодо необхідності знання юридичної психології як галузі психологічної науки та навчальної дисципліни, що вивчає психологію державно-правових явищ як цілісність» [2], а також у представленні студентам «науково-практичного спрямування для формування високої правової культури та професійної діяльності у сфері правових відносин» [8].

Російський знавець права та психології В. Черненілов метою викладання предмету «юридична психологія» називає «формування психологічної культури, яка сприяє підвищенню ефективності професійної діяльності, її гуманізації» [10, с. 19]. В. Черненілов, який багато років пропрацював в органах внутрішніх справ, призначенням ЮП вважає служіння «людському буттю, міра благополуччя якого повинна стати єдиним критерієм ефективності системи права та його застосування» [10, с. 19]. «Людство упаковане у праві, – продовжує свою думку спеціаліст, – питання полягає лише у ступені гармонії. Саме у пошуку її бачиться нам велика екзистенційна місія юридичної психології» [10, с. 20].

Трохи відійшовши від дещо високопарного стилю В. Черненілова, визначимо завдання ЮП як навчальної дисципліни, які стоять перед викладачами-психологами, більш сучасним науковим стилем:

1. Озброїти здобувачів освіти навчальних закладів (особливо тих, хто здобуває освіту юридичного психолога) психологічними основами кримінального, адміністративного, цивільного, трудового та сімейного законодавства, особливостям їх застосування;

2. Надати юристам та психологам знання про психологічні основи нормативно-правової регуляції правовідносин в силу значущості людського фактору.

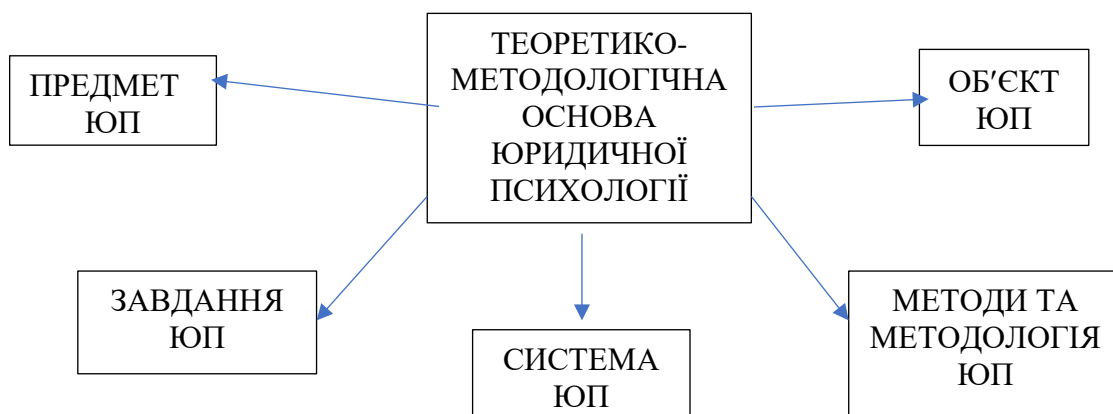
3. Навчати студентів досліджувати психологію злочинних (протиправних) діянь людини; розробляти заходи психологічного впливу на потенційних порушників закону з метою профілактики правопорушень.

4. Студенту у процесі здобуття освіти юридичного психолога навчатись розумінню закономірностей соціально-психологічних процесів, що мають місце у суспільстві, навчитись аналізувати вплив цих закономірностей на особистість та поведінку людей.

5. Викладачам та студентам проводити сумісні проекти з дослідження проблем правової свідомості в сучасному світовому й українському суспільстві, розробляти прийоми формування правової свідомості, суспільно-корисних соціальних установок та мотивів серед різних груп населення [5], [7], [9].

Отже, юридична психологія в якості навчальної дисципліни та предмета викладання у виші, рівно як і наукова галузь ЮП, за словами М. Костицького, «призначені долати відстань між психологією та системою права» оскільки предметом її вивчення є психологічна складова управлінсько-правових явищ у державі як єдине ціле, де «не можна механічно розокремити психологічне та юридичне, оскільки вони перебувають в динаміці, розвитку та нерозривному зв'язку» [5, с.7]. Інакше кажучи, предметом ЮП слід вважати психологічні особливості поведінки особи чи групи осіб у сфері правової дійсності.

Теоретико-методологічну основу ЮП як науки і як навчальної дисципліни, окрім вже згаданих вище предмету та задач, складають такі компоненти:

Об'єктом юридичної психології фахівці називають свідомого індивіда з певним соціальним статусом, який у системі людина – суспільство – право виконує призначені йому соціальні функції [5], [8].

М. Костицький та інші знавці правової психології особливу частину дисципліни ЮП поділяють на такі компоненти:

– *правова психологія* (сукупність емоцій, традицій, настроїв, що відображує суб'єктивне ставлення особи або групи людей до права; досліджує психологію правотворчості, правову соціалізацію осіб);

– *кримінальна психологія* (надає знання з психологічних механізмів злочинів (правопорушень), психології злочинців; вивчає проблеми виникнення, складу, особливості діяння та розпаду злочинних груп.

– *судова психологія* (галузь ЮП про психологічний зміст діяльності юристів – суддів, слідчих, адвокатів, прокурорів, інших працівників правоохоронних органів; про методику судово-психологічної експертизи; також передбачає знання психології звинувачених, підозрюваних, потерпілих, свідків);

– *пенітенціарна психологія* (дисципліна, що вивчає та надає знання про виправлення та перевиховання правопорушників, навчає визначати інтелектуальні та особистісні властивості цих осіб, їхній психічний стан під час позбавлення волі, методи виховання трудом; вивчає психологічний клімат у формальних та неформальних групах, механізми їх виникнення; навчає алгоритмам створення психолого-педагогічних рекомендацій по ресоціалізації колишніх засуджених, по запобіганню рецидивів злочинності тощо) [5], [12].

У сфері діяльності практичних психологів, окрім зазначених вище, традиційно виділяють психологію потерпілого, психологію неповнолітніх, психологічні основи попереднього розслідування, психологію і психотехніки військового юриста, психологію адвокатської діяльності. Приділяється увага психологічним особливостям правоохоронної діяльності поліції, працівників митної служби, охороні авторського права профілактиці кіберзлочинності, іншим видами діяльності.

Психологічні дисципліни вже не одне десятиліття вивчаються практично у кожному виші нашої країни. Програми курсів психології відрізняються обсягом, глибиною матеріалу, що надається студентам, спрямованістю його змісту. Адже, так чи інакше, всі ці курси є складовими психології. Юридична ж психологія містить в собі матеріал, що має відношення і до юридичних, правознавчих наук, і до соціології, біології, медицини тощо. Тож методи ЮП більшість фахівців поділяють на дві групи: 1) методи наукового дослідження; 2) методи психологічного впливу на особистість [6], [8]. Але, коли йдеться мова про методи й методику викладання цього предмету майбутнім психологам, то тут вже варто подивитись на цю проблему з різних кутів та більш детально її розглянути.

Почнемо з того, що на поточний навчальний рік юридична психологія як навчальна дисципліна викладається не лише на юридичних факультетах

українських вузів. Так, наприклад, високопрофесійні викладачі працюють на кафедрі психології філософського факультету, що навчають студентів за спеціальністю «Юридична психологія» у Львівському національному університеті ім. Івана Франка, на кафедрах психології деяких національних університетів (Київського ім. Драгоманова, приватному університеті КРОК, Харківському ім. Каразіна), на факультетах міжнародного права та економіки, на юридичних, правознавчих факультетах та кафедрах багатьох закладів вищої освіти.

Попри позитивні відгуки студентів, їхніх батьків, роботодавців випускників вишів про успішну роботу викладачів даного навчального предмету, варто відзначити певні недоліки даної освітньої галузі.

По-перше, на більшості юридичних факультетів (рівно, як на філософських, економічних, у меншій мірі – психологічних) студенти лише починають своє знайомство з психологією як наукою, вивчаючи курс «Юридична психологія». Вони ще не володіють знаннями, уміннями та навичками з різних галузей психологічної науки, як от загальна чи соціальна психологія, а отже, вони не сприймають теоретико-психологічні знання окремо, не володіють понятійним апаратом, теоретичною базою для адекватного розуміння та оперування інформацією, яку вони отримують. Педагоги, психологи, юристи, що мають відношення до викладання курсу ЮП, майже однотайно погоджуються із тим, що перед початком вивчення курсу ЮП учні (студенти) вже мають володіти категоріально-понятійним апаратом загальної психології, розуміти сутність психологічних явищ, які є феноменологічними за своєю суттю та природою.

По-друге, майбутні психологи, що мають намір працювати у юридичних установах, в суді, у правоохоронних органах, вести практичні курси, досліджувати проблеми конфліктології (остання має тісні міжпредметні зв'язки із ЮП) мають необхідність оптимізації інформації для її кращого сприйняття студентами, потребують застосовувати методи, які сприяють формуванню зацікавленого ставлення студентів до курсу, що вивчається.

По-третє, програми і підручники, за якими викладається та вивчається навчальна дисципліна юридична психологія, у більшості випадків розраховані на навчання багатьом спеціальностям – психологів, конфліктологів, юристів, правоохоронців різних сфер діяльності, інспекторів, консультантів тощо. На сьогодні явно не вистачає навчальної літератури вузькоспрямованого напрямку, тобто, наприклад, безпосередньо для майбутніх психологів певного напрямку юридичної (правоохоронної) діяльності.

Представники філософської науки мають свої критичні зауваження до змісту курсу юридичної психології. Вони вважають, що з наукової точки зору на сьогодні не існує філософського пояснення певних психологічних феноменів, як правова і моральна єдність, суспільна єдність як джерело зародження ідей держави, закону, суспільної організації [14]. М. Костицький теж зауважує, що

філософська складова юридичної психології має розвиватися «паралельно з розвитком філософських складових юриспруденції та психології як науково-практичних комплексів» оскільки без «філософської складової немає «голови» ні в юриспруденції, ні в психології, ні в юридичній психології зокрема» [5, с. 7].

До всього іншого варто додати, що дисципліна ЮП включає психологічний аналіз діяльності людини, психологію доказування, психологію допиту, психологічні основи проведення слідчих дій, психологію пред'явлення для впізнання, психологію слідчого експерименту, психологію огляду місця події, психологію обшуку вивчення психологічних аспектів судового розгляду, правової соціалізації, психологічних особливостей особистості злочинця та засудженого, злочинної поведінки, психологію злочинних груп, психологічні аспекти виправлення засудженого та чимало інших напрямків [9], [15]. Така кількість цих напрямків говорить про яскраву вираженість прикладної спрямованості даного навчального предмету: а саме цього, на жаль, часто не вистачає у вітчизняних навчальних закладах, в яких студенти досягають знання як майбутні психологи установ і організацій правознавчого спрямування.

Не є секретом, що навчання психології взагалі, а юридичної психології зокрема, найщільнішим чином пов'язані із вміннями застосовувати набуті теоретичні знання на практиці. Не лише українські, а й зарубіжні науковці, цілком справедливо констатують, що юридична психологія а, надмірно теоретизована, тож «для подолання подібних труднощів необхідно навчити студентів застосовувати отримані в ході теоретичних занять знання у професійній діяльності» [15].

Добре відомо, що перетворення теоретико-психологічних знань на практику – це достатньо нелегкий та тривалий процес. Студентам-психологам доводиться цьому навчатися протягом всього свого перебування у виші. Дослідники вважають, що формувати компетентності студентів слід починати на основі практичних вправ, переходячи на рівень психологічних тренінгів. Саме це, на думку фахівців, надасть можливість поступово перетворювати теоретичні знання на практичні вміння та навички. Тренувальні завдання доцільно використовувати, вивчаючи теми, які б розкривали сутність форм психічного відображення дійсності, пізнавальну підструктуру діяльності юриста, особистість як об'єкт психологічного пізнання [13], [15]. Саме проведення тренінгів з юридичної психології дозволяє студентам – майбутнім психологам сфери юриспруденції, – оволодіти соціально-психологічними явищами, розвинути комунікативні компетентності.

Зазначимо, що сьогодні передові ЗВО різних країн світу включають до своїх навчальних планів використання нових інформаційних технологій, котрі мають забезпечувати практичну спрямованість у процесі вивчення дисципліни ЮП, проведення практичних занять на базі профільних установ, організацію та поетапне проведення тренінгів (про особливу роль яких сказано вище), дискусій, сюжетно-рольових ігор.

Викладачі-професіонали намагаються на кожному своєму занятті використовувати елементи практичної діяльності (і не лише під час семінарських чи практичних занять!). Так, наприклад, у річних та семестрових календарних планах викладачів Харківського національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого для курсу «юридична психологія» практичні моменти передбачені навіть під час проведення лекцій (так звані «комбіновані пари»). У названому виші працювали і продовжують працювати науковці-викладачі В. Білоус В. Друзь, Л. Балабанова, О. Тімченко, О. Землянська, В. Шепітько, В. Шевчук, які зробили власний вагомий внесок у справу наукового розвитку ЮП, практичній стороні її викладання в якості навчальної дисципліни.

Вже на перших заняттях з даного предмету, як от, наприклад, за темою «Особистість і структура її психологічних властивостей», автори програмних курсів з цієї дисципліни встановлюють своєрідний міст між загальною та юридичною психологією. І під час самого заняття, і для позааудиторної роботи, майбутні юристи та юридичні психологи отримують такі завдання, котрі сприяють формуванню психологічного складу мислення, пізнанню психіки людини, її психологічних особливостей, розвитку способів ефективної співпраці та взаємодії. Наведемо конкретні приклади таких практичних завдань за вищеназваною темою:

- Завдання у формі ділової гри «Темперамент» передбачає у кожній парі студентів за допомогою психологічних методів виявити поведінкові особливості, на основі яких діагностувати провідний тип темпераменту та обґрунтувати свій висновок перед групою.

- У позааудиторний час провести свою порівняльну діагностику особистості за опитувальником Айзенка (версія ЕРІ).

- В ході ділової гри «Характер» визначити емоційні, вольові, інтелектуальні риси характеру партнера та пояснити, чому студенти це саме так встановили.

- Позааудиторне завдання: проведення діагностики своєї особистості за опитувальником Леонгарда-Шмішека (визначення типу своєї акцентуації) [11].

По ходу проходження тем курсу завдання стають складнішими, більш чітко зорієнтованими безпосередньо на професію юридичного психолога. Так, на заняттях з кримінальної та пенітенціарної психології студенти мають вирішувати чимало ситуативних задач на кшталт таких: на основі наведених ситуацій «скласти психологічний портрет невідомого злочинця, використовуючи різні методики профілювання», «знайти психологічне обґрунтування злочинної поведінки військовослужбовця», «визначити можливі варіанти сумісного перебування засуджених у місцях відбування покарань» [11]. Студенти навчаються аналізу особистості злочинця, у них формується розуміння впливу оточення, обставин розвитку особистості людини, впливу емоцій на становленні особистості, що стала правопорушником чи навпаки, стала сприяти утвердженню правопорядку.

В ході практичних занять студенти на окремих життєвих прикладах аналізують біологічні і соціальні фактори формування антисоціальних установок особистості, визначаючи місце психічних процесів у розумінні особистості злочинця: характерологічні відмінності мислення, особливості мотивації, індивідуальні відмінності емоційного досвіду та їх місце у формуванні антисоціальних установок.

Студентів також навчають актуальним проблемам саморегуляції та психологічної допомоги співробітникам правоохоронних органів в екстремальних умовах несення служби, опануванню особистої професійної безпеки та пильності, психологічним правилам при затриманні правопорушників, при веденні переговорів зі злочинцями.

З початком повномасштабної війни в Україні майбутнім психологам у навчальних закладах додаються нові теми для вивчення, нові алгоритми для засвоєння практичних навичок. Так, українським студентам, що досягають знання з ЮП, пропонуються теоретичні теми та практичні тренінги з розвитку психологічної пружності, яку розглядають, за словами М. Буданової, «як інтегративну властивість особистості, що виявляється в здатності зберігати в критичних ситуаціях стабільний рівень психологічного та фізичного функціонування, виходити з важких ситуацій без стійких порушень, успішно адаптуватися до несприятливих змін» [2, с. 82].

Отже, набуття практичних навичок застосування психологічних прийомів, методів та засобів мають проходити і, в основному, відбуваються у формі виконання практичних завдань, ділових ігор, складання необхідних документів, вирішення ситуаційних задач. Бесіди, спостереження, експеримент, тестування (анкетування), вивчення продуктів (результатів) діяльності, експертне оцінювання – далеко не повний перелік методів, що застосовуються при вивченні ЮП.

Викладачі дисципліни «юридична психологія» національного педагогічного університету ім. Драгоманова (м. Київ), Львівського національного університету ім. Івана Франка вважають необхідним давати своїм студентам міцну теоретичну базу з психології, філософії, конфліктології, давати певні знання з анатомії та психіатрії, знайомити із міжнародною й вітчизняною законодавчою базою в галузі права, освіти, охорони здоров'я. Безумовно, глибокі теоретичні знання мають тісно поєднуватися із практикою. Перед студентами-старшокурсниками, що навчаються спеціальності ЮП, ставляться програмні задачі працювати з психолого-педагогічною, методичною літературою, «виділяючи основні конструктивні ідеї для розв'язання проблем, виявлених практикою», «будувати гіпотези, що не заперечують логічним теоріям», «пізнавати інших і розуміти їх», «будувати ланцюжки міркувань, які приводять до запланованого результату», «приходити до правильних умовиводів на основі відомих фактів, окремих понять» [9], інші навчальні цілі та задачі.

Науковці-дослідники та викладачі-практики чітко розуміють, що методика викладання дисципліни ЮП напряду залежить від поставленої мети навчання

та від особистості викладача. При наявній меті навчання юридичної психології по формуванню психологічного складу мислення, пізнання людини, розробці способів взаємодії людей, і сама методика викладання предмету має сприяти досягненню цієї мети. Тож ефективність навчання ЮП тісно пов'язана з прийомами, формами, методами, які обирає сам викладач, а також залежить від таких факторів, як особливості організації учбового процесу у конкретному закладі вищої освіти, від професійного рівня всього професорсько-викладацького складу, індивідуальних особливостей учнів, від чисельності груп тощо.

Таким чином, не дивлячись на суттєві прогалини у структурі курсу, у програмах та системності його викладання, і теоретична, і практична сторони опанування знань юридичній психології мають свої позитивні напрацювання та дають реальні результати, сприяють урізноманітненню теоретико-методологічних підходів дисципліни «юридична психологія» при навчанні майбутніх психологів-професіоналів.

Висновки. Показавши та проаналізувавши основні моменти теоретико-методологічного розділу юридичної психології як навчальної дисципліни, визначивши та обґрунтувавши фактори, котрі сприяють якісному навчанню майбутніх психологів за спеціальністю «Юридична психологія», використавши знання власного досвіду та проаналізувавши наявну теоретико-методологічну базу й публікації з даного напрямку, автор статті виказав свою згоду з колом дослідників, які вважають юридичну психологію дисципліною психолого-правового циклу, наукові та освітні завдання якої мають подвійне (а часом і більш чисельне!) значення. Обґрунтуванням змісту завдань, предмету, об'єкту, методології та методики ЮП, показом системних компонентів юридичної психології, ця галузь психології та навчальна дисципліна представлені не лише з позицій її застосування в якості науки й професійної психології до юридичних питань і проблем, а й з позицій освітньої практики, тобто з точки зору самих здобувачів вищої освіти, викладачів цієї дисципліни, методистів та науковців, що працюють у закладах вищої освіти.

Протягом усієї статті актуалізується думка про важливість психологічних знань для широкого спектру правознавців, про особливу роль юридичних психологів і науки ЮП під час війни, що триває в Україні; про надзвичайне значення в таких умовах практичних технік та методик, вмінь з напрацювання особистої психологічної пружності. Червоною лінією проходить думка про необхідність мати своїх, кваліфікованих та освічених, штатних психологів в установах та організаціях різного спрямування – військових, підприємницьких, у програмуванні та фрілансерстві, а особливо – у правоохоронних органах, державних та недержавних установах юридичного та законотворчого напрямку.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 7(41) 2024

Література:

1. Бочелюк В.Й., Панов М.С., Панов Т.С. Психологічні особливості формування професійно-комунікативної компетентності юристів у сфері державного управління. Наукові перспективи. 2023. Вип. 7(37). С 573–586.
2. Бочелюк В.Й. Юридична психологія. Навч. Посіб. Харків: Центр учбової літератури, 2020. 336 с.
3. Буданова М. Военный стан і можливі трансформації особистості поліцейського. Юридична психологія. 2023. № 1 (32). С. 79–85.
4. Дехтяренко І.С. Теоретико-методологічні засади здійснення професійного психологічного відбору військовослужбовців до Національної гвардії України. Юридична психологія. 2022. № 2(31). С. 47–52.
5. Костицький М.В. Наукознавчий підхід до структури юридичної психології як науки. Юридична психологія. 2019. №1(18). С. 5–16.
6. Мухіна Г.В. Юридична психологія: навчально-методичний посібник / за заг. ред. В. М. Бесчастного. Київ: ВД «Дакор», 2022. 236 с.
7. Озерський І.В. Актуальні проблеми юридичної психології. Навч. посіб. Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 298 с.
8. Основи загальної та юридичної психології: курс лекцій. навч. посіб. /Н.Р. Бобечко, В.П. Бойко, І.В. Жолнович, І.І. Когутич; за ред. В.Т. Нора. Київ: Алерта. 2023. 226 с
9. Освітня програма Психологія за спеціальністю 053 «Психологія» Юридична психологія Магістр НПУ імені М.П. Драгоманова: Київ, 2022 [Електронний ресурс] Режим доступу до джерела: https://drive.google.com/file/d/1AVhWekOPszQVXpbW760-e0Ny_XPFOeK6/view
10. Черненилов В.И. Цивилизационная миссия юридической психологии. Прикладная юридическая психология. 2011. №1. С. 19–26.
11. Шепітько В.Ю. Матеріали для практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Юридична психологія». Харків: Видавництво «Право», 2022. 68 с.
12. Юридична психологія. Словник: Довідкове видання / Кол. авт.: Д.О. Александров, В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко та ін.; за заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. Київ: КНТ, 2020. 227 с.
13. Canter David Psychology and legal proceedings. Published: 2010 [Електронний ресурс] Режим доступу до джерела: <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199550203.003.000>
14. Edkins V.A., Falligant J.M., Lavoie J., & Lawal, T. Psychology and the legal system: The courtroom and beyond. Translational Issues in Psychological Science. 2023. 3(2). P. 117–120.
15. Kapardis A. Psychology and Law. Encyclopedia of the Philosophy of Law and Social Philosophy. Springer, Dordrecht. 2018. [Електронний ресурс] Режим доступу до джерела: https://doi.org/10.1007/978-94-007-6730-0_108-1
16. Robbennolt Jennifer K. & Hans, V.P. The Psychology of Tort Law. New York, NY: NYU Press, 2018. 281 p.
17. Robbennolt J. K., & Eisenberg T. Juries compared to what? The need for a baseline and attention to real world complexity [Електронний ресурс]. The psychology of juries: Current knowledge and a research agenda for the future. Washington, DC: American Psychological Association. Mode access: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-29406-3_8

References:

1. Bocheliuk V.I., Panov M.S., Panov T.S. (2023) *Psykhologichni osoblyvosti formuvannia profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti yurystiv u sferi derzhavnoho upravlinnia* [Psychological features of the formation of professional and communicative competence of lawyers in the field of public administration]. Naukovi perspektyvy. 7(37). [in Ukrainian].
2. Bocheliuk V.Y. (2020) *Yurydychna psykhologhiia* [Legal psychology]. Kharkiv: Tsentr uchbovoi literatury. [in Ukrainian]

3. Budanova M. (2023) *Voiennyi stan i mozhyvi transformatsii osobystosti politseiskoho [Martial law and possible transformations of the policeman's personality]*. Zhurnal «Iurydychna psykholohiia». 1 (32). [in Ukrainian]
4. Dekhtiarenko I.S. (2022) *Teoretyko-metodolohichni zasady zdiisnennia profesiinoho psykholohichnoho vidboru viiskovosluzhbovtsiv do Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Theoretical and methodological principles of professional psychological selection of servicemen for the National Guard of Ukraine]*. Zhurnal «Iurydychna psykholohiia». 2(31). [in Ukrainian]
5. Kostytskyi M.V. (2019) *Naukozhnavchyi pidkhid do struktury yurydychnoi psykholohii yak nauky [A scientific approach to the structure of legal psychology as a science]*. Yurydychna psykholohiia. №1(18). [in Ukrainian].
6. Mukhina H.V. (2022) *Yurydychna psykholohiia [Legal psychology]*. Kyiv: VD “Dakor”. [in Ukrainian].
7. Ozerskyi I.V. (2021) *Aktualni problemy yurydychnoi psykholohii [Actual problems of legal psychology]*. Mykolaiv: ChNU im. Petra Mohyly. [in Ukrainian].
8. *Osnovy zahalnoi ta yurydychnoi psykholohii: kurs leksii. navch. Posib [Basics of general and legal psychology]*. za red. V.T. Nora. Kyiv: Alerta; TsUL, 2023. [in Ukrainian]
9. *Osvitnia prohrama Psykholohiia za spetsialnistiu [Basics of general and legal psychology]*. yurydychna psykholohiia Kyiv, 2022 [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu do dzherela: https://drive.google.com/file/d/1AVhWekOPszQVXpbW760-e0Ny_XPFOeK6/view [in Ukrainian]
10. Chernenylov V.Y. (2011) *Tsyvlyzatsyonnaia myssyia yurydycheskoi psykholohii [Civilization mission of legal psychology]*. Prykladnaia yurydycheskaia psykholohiia. №1. S. [in Russian].
11. Shepitko V.Yu. (2022) *Materialy dlia praktychnykh zaniat ta samostiinoi roboty z navchalnoi dystsypliny «Iurydychna psykholohiia» [Materials for practical classes and independent work in the academic discipline "Legal Psychology"]*. Kharkiv: Vydavnytstvo «Pravo» [in Ukrainian].
12. *Iurydychna psykholohiia. Slovnyk [Legal psychology. Dictionary]* / Kol. avt.: D.O. Aleksandrov, V.H. Androsiuk, L.I. Kazmirenko; Za zah. red. L.I. Kazmirenko, Ye.M. Moiseieva. Kyiv: KNT [in Ukrainian]
13. Canter David (2010) *Psychology and legal proceedings* Published: June 2010 [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu do dzherela: <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199550203.003.000/> [in English].
14. Edkins V.A., Falligant J.M., Lavoie J., & Lawal, T. (2023) *Psychology and the legal system: The courtroom and beyond*. *Translational Issues in Psychological Science*, 3(2) [in English].
15. Kapardis A. *Psychology and Law*. *Encyclopedia of the Philosophy of Law and Social Philosophy*. Springer, Dordrecht., 2018. [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu do dzherela: https://doi.org/10.1007/978-94-007-6730-0_108-1 [in English].
16. Robbennolt Jennifer K. & Hans V.P. (2018) *The Psychology of Tort Law*. New York, NY: NYU Press. [in English].
17. Robbennolt J.K. & Eisenberg T. *Juries compared to what? The need for a baseline and attention to real world complexity* [Elektronnyi resurs] / J. K. Robbennolt, T Eisenberg: In M. B. Kovera (Ed.), *The psychology of juries: Current knowledge and a research agenda for the future*. Washington, DC: American Psychological Association [in English].

29. Homeliuk T. M., Marushchak M. I. (2023). Markery yakosti zhyttia u khvorykh, yaki perenesly nehospitalnu pnevmoniiu, sprychynenu virusom SARS-CoV-2 [Markers of quality of life in patients who suffered from nosocomial pneumonia caused by the SARS-CoV-2 virus.]. *Tuberculosis, lung diseases, HIV infection.*, 2(53), 44–50. [Ukrainian]

30. Deana, C., Vetrugno, L., Cortegiani, A., Mongodi, S., Salve, G., Mangiagalli, M., Boscolo, A., Pettenuzzo, T., Miori, S., Sanna, A., Lassola, S., Magnoni, S., Ferrari, E., Biagioni, E., Bassi, F., Castaldo, N., Fantin, A., Longhini, F., Corradi, F., Forfori, F., ... On Behalf Of The Italian Odissea Group (2023). Quality of Life in COVID-Related ARDS Patients One Year after Intensive Care Discharge (Odissea Study): A Multicenter Observational Study. *Journal of clinical medicine*, 12(3), 1058. <https://doi.org/10.3390/jcm12031058>

31. Eberst, G., Claudé, F., Laurent, L., Meurisse, A., Roux-Claudé, P., Barnig, C., Vernerey, D., Paget-Bailly, S., Bouiller, K., Chirouze, C., Behr, J., Grillet, F., Ritter, O., Karaer, S., Pili-Floury, S., Winiszewski, H., Samain, E., Decavel, P., Capellier, G., & Westeel, V. (2022). Result of one-year, prospective follow-up of intensive care unit survivors after SARS-CoV-2 pneumonia. *Annals of intensive care*, 12(1), 23. <https://doi.org/10.1186/s13613-022-00997-8>

32. Malik, P., Patel, K., Pinto, C., Jaiswal, R., Tirupathi, R., Pillai, S., & Patel, U. (2022). Post-acute COVID-19 syndrome (PCS) and health-related quality of life (HRQoL)-A systematic review and meta-analysis. *Journal of medical virology*, 94(1), 253–262. <https://doi.org/10.1002/jmv.27309>

33. Figueiredo, E. A. B., Silva, W. T., Tsopanoglou, S. P., Vitorino, D. F. M., Oliveira, L. F. L., Silva, K. L. S., Luz, H. D. H., Ávila, M. R., Oliveira, L. F. F., Lacerda, A. C. R., Mendonça, V. A., Lima, V. P., Mediano, M. F. F., Figueiredo, P. H. S., Rocha, M. O. C., & Costa, H. S. (2022). The health-related quality of life in patients with post-COVID-19 after hospitalization: a systematic review. *Revista da Sociedade Brasileira de Medicina Tropical*, 55, e0741. <https://doi.org/10.1590/0037-8682-0741-2021>

34. Clauw, D. J., Häuser, W., Cohen, S. P., & Fitzcharles, M. A. (2020). Considering the potential for an increase in chronic pain after the COVID-19 pandemic. *Pain*, 161(8), 1694–1697. <https://doi.org/10.1097/j.pain.0000000000001950>

35. Xie, Y., Xu, E., Bowe, B., & Al-Aly, Z. (2022). Long-term cardiovascular outcomes of COVID-19. *Nature medicine*, 28(3), 583–590. <https://doi.org/10.1038/s41591-022-01689-3>

36. Raisi-Estabragh, Z., Cooper, J., Salih, A., Raman, B., Lee, A. M., Neubauer, S., Harvey, N. C., & Petersen, S. E. (2022). Cardiovascular disease and mortality sequelae of COVID-19 in the UK Biobank. *Heart (British Cardiac Society)*, 109(2), 119–126. <https://doi.org/10.1136/heartjnl-2022-321492>

37. Wang, W., Wang, C. Y., Wang, S. I., & Wei, J. C. (2022). Long-term cardiovascular outcomes in COVID-19 survivors among non-vaccinated population: A retrospective cohort study from the TriNetX US collaborative networks. *EClinicalMedicine*, 53, 101619. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2022.101619>

38. Jin, Y., Ji, W., Yang, H., Chen, S., Zhang, W., & Duan, G. (2020). Endothelial activation and dysfunction in COVID-19: from basic mechanisms to potential therapeutic approaches. *Signal transduction and targeted therapy*, 5(1), 293. <https://doi.org/10.1038/s41392-020-00454-7>

39. Varga, Z., Flammer, A. J., Steiger, P., Haberecker, M., Andermatt, R., Zinkernagel, A. S., Mehra, M. R., Schuepbach, R. A., Ruschitzka, F., & Moch, H. (2020). Endothelial cell infection and endotheliitis in COVID-19. *Lancet (London, England)*, 395(10234), 1417–1418. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30937-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30937-5)

40. Andrade Silva, M., da Silva, A. R. P. A., do Amaral, M. A., Fragas, M. G., & Câmara, N. O. S. (2021). Metabolic Alterations in SARS-CoV-2 Infection and Its Implication in Kidney Dysfunction. *Frontiers in physiology*, 12, 624698. <https://doi.org/10.3389/fphys.2021.624698>

Журнал

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 7(41) 2024

Формат 60x90/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2.

Видавець:

Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» Свідоцтво
серія ДК №4957 від 18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.